

Agnieszka Zatorska

agnieszka.zatorska@uni.lodz.pl

<http://dx.doi.org/10.18778/2544-1795.01.15>

NOWY PODRĘCZNIK SKŁADNI Z ĆWICZENIAMI DLA ADEPTÓW SŁOWENISTYKI

Mojca Smolej, *Skladnja slovenskega knjižnega jezika – izbrana poglavja z vajami*, študentska založba, Ljubljana 2011, ss. 125.

Już od kilku lat, czyli od roku 2011 studenci słowenistyki, a także innych specjalności slawistycznych oraz wszyscy, którzy interesują się ze strukturą języków słowiańskich mają do dyspozycji podręcznik słoweńskiej składni. Przeznaczony został, jak zauważa jego autorka Mojca Smolej, przede wszystkim dla studentów słowenistyki do użytkowania podczas ćwiczeń w ramach przedmiotu składnia słoweńskiego języka literackiego. Recenzentami książki byli Tina Lengar Verovnik i Hotimir Tivadar. Omawiana pozycja charakteryzuje się bardzo przejrzystą budową, która dotyczy zarówno aspektu informacyjnego, czyli strony merytorycznej publikacji, jak i aspektu strukturalnego, czyli jej kompozycji. Autorka książki Mojca Smolej zaczyna swój wywód od zdefiniowania składni, syntaksy, w tym celu powołuje się na ustalenia myślicieli greckich. Zaznacza, że wyrażenie *skladnja* było konsekwentnie używane przez Janežiča w XIX w. Tabela, którą autorka zamieściła na stronie 10. ukazuje to, iż świadomie sięga ona do trzech płaszczyzn składniowej warstwy języka; po pierwsze, do poziomu semantycznego (*pomenska podstava*). Na drugim poziomie składniowym autorka recenzowanego podręcznika umieszcza relacje składniowe i analizę możliwych typów składniowych, a poziom trzeci zawiera funkcje informacyjne danej wypowiedzi i informacje o elementach danej wypowiedzi. Jednocześnie lublańska lingwistka podkreśla, że wymienione trzy poziomy są ze sobą nierozzerwalnie związane i wzajemnie zależne. Drugi rozdział omawianej publikacji przynosi prezentację repertuaru części mowy w języku słoweńskim. M. Smolej poświęca więcej uwagi heterogenicznej części mowy, jaką w języku słoweńskim jest *členek* (s. 12–15), który już wcześniej był przedmiotem jej zainteresowań naukowych. Dwie strony zostały przeznaczone również dyskusyjnej części mowy, jaką w językoznawstwie słoweńskim stanowi *prevedkovnik*. Rozdział trzeci lingwistka zatytułowała *Pomenska skladnja*, i jak sama pisze, dotyczy on struktury głębokiej, struktury semantycznej wypowiedzi. W ten sposób autorka podręcznika sięga do ustaleń strukturalizmu i generatywizmu obecnych we współczesnym językoznawstwie. Tutaj już jasno określa propozycję i tworzące ją składniki (*predikat in participant*). Na poziomie głębokim sytuuje składniki predykcji, struktury predykatowo-argumentowej. M. Smolej pisze w tej partii książki o ilości i rodzajach dołączanych miejsc i wskazuje, że ten poziom przynosi informacje o łączliwości (*vezljivost*) ewentualnie walencji wyznaczanej przez czasownikowe jądro. Posłużenie się przez autorkę terminem łączliwość słów. *vezljivost* wynika z rangi, jaką ten problem badawczy uzyskał przez konsekwentne stosowanie modelu łączliwości w składni, począwszy od opracowań J. Dulara, M. Križaj Ortar, a zwłaszcza A. Žele, której studia stanowiły podstawę teoretyczną tego nurtu wraz z opisem materiału. Warto tu przywołać dwie monografie A. Žele z 2001 r. *Vezljivost v slovenskem jeziku (s podudarkom na glagolu)*, z 2003 r. *Glagolska vezljivost iz teorije v slovar* oraz słownik stanowiący syntezę i prezentację badań autorki: *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov* 2008. W rozdziale poświęconym składni semantycznej M. Smolej umieszcza również informację o roli i semantyce poszczególnych aktantów słów. *udeležencev* w danej propozycji. Ta część rozdziału o semantycznych podstawach składni jest również zakorzeniona w pracach językoznawców słoweńskich, por. J. Orešnik *Udeleženske vloge v slovenščini. Semantic Roles in Slovene* 1992. M. Smolej w podrozdziale

Najpogostejšie udeleženske vloge (s. 23) wymienia opisane przez J. Orešnika rodzaje ról semantycznych inspirowane m. in. teorią przypadków głębokich i ról semantycznych, por. *vršilec dejanja, povzročitelj dejanja, nosilec dejanja ali dogajanja, prejemnik* etc. W krótkim podrozdziale **Vrste modifikacij** przedstawione są typy modyfikacji zdaniowych, jak na przykład przekształcenie sądu w jego zanegowaną postać. Czwarty rozdział zatytułowany *Strukturna skladnja* zawiera opis rodzajów uzupełnień zdaniowych. Ze względu na charakter klasyfikacji owych uzupełnień w omawianym studium zastosowano rozwiązanie kompromisowe między poziomem formalnym w ujęciu składni semantycznej, a składnią tradycyjną operującą częściami zdania. Rozdział czwarty obejmuje również definicję zdania i jego typy, w tym S-struktury (*S-strukture*). Omówione zostają rodzaje związków składniowych. W interesujący i oryginalny sposób potraktowano w tej publikacji zagadnienie linearnego uporządkowania składników wypowiedzi, czyli obecny w języku słoweńskim porządek tzw. *besedni red* (s. 88–91). Autorka podręcznika sięgnęła tu do osiągnięć strukturalistycznej szkoły praskiej i pokazała różne drogi rozwijania podstawowej struktury tematyczno-rematycznej, ilustrując ustalenia teoretyczne jasnymi i ciekawymi literacko fragmentami tekstów. Odbiorca książki ma wrażenie, że początkowy temat bazowych struktur logicznych, następnie zdaniowych, jest stopniowo rozwijany, aż znajduje zwieńczenie w składni wypowiedzi i tekstu, por. rozdziały piąty i szósty: *Skladnja stalnih sporočanjških oblik povedi* i *Besedilna skladnja*. W rozdziale piątym przy zarysowaniu analizy funkcjonalnej, częściowo stylistycznej, typów wypowiedzi, M. Smolej sięgnęła po narzędzia i terminy przynależne do pragmatyki językowej „*cilj pragmatike pa preučevanje rabe*”, por. „*tri stopnje, lokucijsko, ilokucijsko, perlokucijsko*” (s. 98). W zakresie składni tekstu omówione zostały jej klasyczne elementy jak kohezja i koherencja z równie klasyczną już pracą de Beaugranda i Dresslera w bibliografii. Ostatni siódmy rozdział zawiera zestaw wybranych cech językowych autentycznych tekstów mówionych *Nekatere skladenjske značilnosti spontano govorenih besedil*.

Na omówienie zasługuje struktura podręcznika, która odznacza się eksplicytnością. Książka wydana jest w dużym formacie, który zapewnia przejrzystość podanych informacji. Czcionka jest duża i wyraźna. Ta pomoc dydaktyczna wyróżnia się przyjazną, nowoczesną, łatwą w odbiorze formą. W sposób bardzo czytelny odznaczono poszczególne części publikacji. Tytuły rozdziałów wraz z numeracją podano wersalikami. Podrozdziały zwykle wyróżniono drukiem pogrubionym. Za przejaw aspektu pragmatycznego (nawiązanie relacji między nadawcą i odbiorcą tekstu) możemy uznać pytania, które znalazły zastosowanie na przykład w tytułach podrozdziałów, por. **Ali členke vključimo v stavčnočlensko analizo? Kdaj?** (s. 13), **Kako razlikovati prislove od členkov?** (s. 14), **Kaj je stavek?** (s. 32), **Kaj so določila in kaj dopolnila?** (s. 28). Nawiązaniu relacji między autorem a czytelnikiem podręcznika sprzyja używanie przez M. Smolej formy inkluzywnej pierwszej osoby liczby mnogiej, por. *Če sprejmemo teorijo delitve* (s. 98), *dokazujemo pomensko popolnost glagola* (s. 62), *Poleg tega nam velikokrat pomaga* (s. 22). Komunikatywności tekstu służy jego rozczłonkowanie. Wiadomości zasygnalizowane w tytule rozdziału lub podrozdziału, jak na przykład 4. 3. AGENTNOST, DEAGENTNOST, BREZAGENTNOST, są następnie w konsekwentny, uporządkowany sposób rozwijane w kolejnych punktach, por. **Agentni stavčni tipi; Deagentni stavčni tipi; Brezagentni stavčni tipi** i ilustrowane przez przykłady „*Primeri*” (s. 36–37). Zgodnie z zasadami retoryki autorka wprowadza czytelnika w strukturę omawianych treści, por. „*Še preden pa se bomo posvetili različnim tipom stavkov, moramo odgovoriti na uprašanje, kaj stavek sploh je*” (s. 32). Książka napisana jest prostym, dostępnym stylem, por. „*Gre za kriterij, po katerem...*” (s. 36). Po każdym z rozdziałów lub po jego części autorka zamieściła praktyczną literaturę przedmiotu, zaznaczając to graficznie symbolem ułożonego stosu książek, a o jej zakresie poinformowała expressis verbis, por. *Priporočena strokovna literatura o skladnji na splošno* (s. 10), *Priporočena strokovna literatura o členkih* (s. 15), *Priporočena strokovna literatura o skladnji stalnih sporočanjških oblik povedi* (s. 98), *Priporočena strokovna literatura o besediloslovju* (s. 103). Tak zatytułowane fragmenty bibliografii niezmiernie ułatwiają czytelnikom dotarcie do potrzebnych informacji przez ich rozczłonkowanie. Autorka we wstępie do podręcznika zaznacza, że taki właśnie był zamysł podania proponowanej literatury przedmiotu, by studenta lub innego czytelnika kierować ku samodzielnym studiom w celu pogłębienia znajomości danej problematyki. Książka jako podręcznik zawiera ćwiczenia (VAJE) wyodrębnione graficznym znakiem przyboru do pisania – ołówka.

Podsumowując warto podkreślić, że omawiana pozycja wydawnicza jest cenna z kilku powodów. Stanowi przejrzyste skonstruowaną i czytelnie zaprezentowaną pomoc dydaktyczną, tak dla wykładowcy, jak i dla samodzielnie pracującego studenta. W pracy autorka sięgnęła do różnych teorii lingwistycznych. Odnajdujemy tu echa strukturalizmu i generatywizmu. Wykorzystano ustalenia szkoły praskiej, np. przy prezentacji różnych sposobów rozwijania struktury tematyczno-rematycznej. W omawianej pracy odzwierciedlenie znalazła również pragmatyka językowa i teoria tekstu. Podręcznik zawiera ćwiczenia będące fragmentami zarówno tekstów literackich, jak i autentycznych współczesnych wypowiedzi. Książka M. Smolej ze względu na wymienione walory i na nowoczesny, jasny sposób podania treści zasługuje na wykorzystanie w dydaktyce języka słoweńskiego i jego gramatyki. Stanowi też cenne źródło wiedzy, dla wszystkich zainteresowanych współczesną słoweńszczyzną i jej językoznawczymi opracowaniami.